



Umeščanje Univerzitetne knjižnice Maribor v proces izobraževanja na Univerzi v Mariboru – pragmatičen pristop

*The positioning of the University of Maribor Library in the process
of education at the University of Maribor – a pragmatic approach*

Miloš Petrovič

Oddano: 19. 3. 2018 – Sprejeto: 17. 5. 2018

1.02 Pregledni znanstveni članek

1.02 *Review article*

UDK 659.2:37.014.22:027.7(497.4Maribor)

Izveleček

Namen: Prispevek opisuje zgodovino odnosov med visokošolskimi knjižnicami in univerzami na področju izobraževanja uporabnikov. To, kar pomeni izobraževalna dejavnost za univerzo, je informacijska pismenost oziroma informacijsko opismenjevanje za visokošolske knjižnice. Pri tem nas je zanimalo, kako uspešne so knjižnice pri sodelovanju v tem procesu in kako se univerze odzivajo. Prikazali smo tudi vpliv novih tehnologij in pomen e-izobraževanja v spremenjenem učnem okolju.

Metodologija/pristop: Teoretična izhodišča in analiza vsebine uradnih dokumentov univerz, fakultet in knjižnic.

Rezultati/analiza: Analiza kaže, da lahko spremembe v odnosu med univerzami in knjižnicami pričakujemo, ne toliko zaradi vpliva knjižnic na ta odnos, ampak predvsem zaradi zunanjih dejavnikov, kot so odprta znanost, odprte učne vsebine, ravnanje z raziskovalnimi podatki itd.

Omejitev raziskave: V prispevku smo predvsem poudarili primer sodelovanja med Univerzitetno knjižnico Maribor (UKM) in Univerzo v Mariboru. Raziskavo bi bilo treba razširiti še na druge slovenske univerze.

Izvirnost/uporabnost raziskave: Na primeru sodelovanja v doktorskih šolah smo pokazali, da obstajajo primeri dobrih praks, čeprav to področje na univerzi ni sistemsko urejeno. Zato bi lahko bile različne dobre prakse prvi koraki k sistemski ureditvi.

Ključne besede: *informacijska pismenost, e-izobraževanje, visokošolske knjižnice, univerze*

Abstract

Purpose: The article describes the history of relations between academic libraries and universities in the field of user education. Education has the same meaning for the university as information literacy has for academic libraries. We were interested in how successfully the libraries are participating in this process and how the universities are responding. We have also demonstrated the impact of new technologies and the importance of e-learning in a changing learning environment.

Methodology/approach: Theoretical approach and content analysis of universities, faculties and libraries official documents.

Results/analysis: Findings show that we can expect changes in the relationship between universities and libraries, not so much because of the influence of libraries on this relationship, but mainly due to external factors such as, for example, open science, open learning content, research data management, etc.

Research limitation: We have mainly pointed out the example of the University of Maribor Library and the University of Maribor. Further research should include other Slovene universities.

Originality/practical implications: In the case of participation in doctoral schools, we have shown that examples of good practices exist in spite of the fact that this area is not systematically regulated at the university. Such good practices could be the first step toward systematic regulation.

Keywords: information literacy, e-learning, academic libraries, universities

Plus ça change, plus c'est la même chose. (Jean-Baptiste Alphonse Karr)
(Bolj se stvari spreminjajo, bolj ostajajo enake)

1 Uvod

Današnja družbo znanja zaznamujejo moderne tehnologije, stalne spremembe in velika količina informacij. Področje visokošolskega izobraževanja ni nobena izjema. Intenzivno uvajanje računalniških, informacijsko komunikacijskih ter v zadnjem času mobilnih tehnologij je potekalo sočasno s spremembami v načinih poučevanja in učenja.

Reforma evropskega visokega šolstva je poleg prenove programov prinesla tudi nove pedagoške metode dela, ki »naj bi spodbudile aktivnost študentov pri pridobivanju znanja, reševanju učnih in raziskovalnih problemov, pri čemer bo izstopala kritična presoja, odločanje, organiziranje, selekcioniranje, uporaba in vrednotenje informacij. Sodobne pedagoške metode naj bi omogočale večjo ustvarjalnost in inovativnost študentov, osebno izbiranje načinov učenja in

razreševanja problemov ter razvijale etične in profesionalne vrednote diplomantov.« (Stopar, Kotar in Pejova, 2008, str. 43)

Poleg na študente osredotočenega poučevanja so tudi druge spremembe, kot so vseživljenjsko učenje, globalizacija, informacije na zahtevo, virtualne učilnice, zahtevale primeren odgovor visokošolskih knjižnic. Slovenske visokošolske knjižnice so se odzvale s prilagajanjem v okviru svojih kadrovskih, predvsem pa finančnih zmožnosti. Podaljševanje odprtosti knjižnic (tudi ob sobotah in nedeljah, nočne čitalnice), prilagajanje knjižničnih prostorov za nove oblike študija (npr. sobe za skupinsko delo), računalniška oprema, aplikacije in orodja za lažje delo z informacijskimi viri in nakup elektronskih virov je samo nekaj takih primerov, predvsem materialnega prilagajanja. Vključenost informacijskega opismenjanja v visokošolsko učenje in poučevanje pa je nedvomno glavna vsebinska zahteva visokošolskih knjižnic.

Vsaka organizacija, univerze in knjižnice niso izjema, sporoča okolju svoje temeljne vrednote (poslanstvo) in cilje, ki jih želi doseči (strategija). Eden izmed ciljev, ki je skupen tako univerzam kot visokošolskim knjižnicam, je, da izobrazita študente za samostojno in kritično mišljenje. Pričakovali bi, da je za dosego tega cilja nujno sodelovanje izobraževalcev (učitelji, knjižničarji). Zato smo analizirali vsebino strateških dokumentov treh največjih slovenskih univerz (Univerza v Ljubljani, Univerza v Mariboru in Univerza na Primorskem) in njihovih fakultet. Analizirali smo tudi relevantne dokumente treh največjih knjižnic (NUK, CTK in UKM). Kot ugotavljajo nekateri avtorji, nudi taka analiza strateških dokumentov »vpogled o zastopanju informacijske pismenosti v okviru izobraževalnih institucij na formalni ravni in odkrivanje morebitnih spodbud za razvoj generičnih in vsebinskih veščin informacijske pismenosti ter zavezanosti institucionaliziranega sodelovanja med predavatelji, knjižničarji in organi, ki odločajo o študijskih programih« (Golenko, Vilar in Stričević, 2017, str. 28).

Pomemben se nam je zdel tudi zgodovinski vidik odnosa med visokošolskimi knjižnicami in univerzo v preteklih štiridesetih letih, zato smo v razpravo vključili razmišljanja Brede Filo.

2 Pogled Brede Filo na odnos med univerzo in visokošolskimi knjižnicami

Izbor Brede Filo ni naključen, saj je njen prispevek k slovenskemu knjižničarstvu, še posebej na področju izobraževanja uporabnikov, nesporen (Sapač, 2007). Poglejmo njena sporočila iz obdobja, ko je bila ustanovljena Univerza v Mariboru:

- »Vsem lepim metaforičnim frazam kot so 'knjižnica je srce univerze' navkljub je knjižnica bolj ali manj izven znanstveno-pedagoškega procesa.« (Filo, 1975, str. 5)
- »Bibliotekarji vse preveč poudarjajo stvari, ki se študentom ne zde pomembne; obratno pa študentje premalo izvedo o praktičnih stvareh, ki jih neposredno potrebujejo.« (Filo, 1975, str. 9)
- »Res pa je tudi, da profesorjev ni lahko prepričati o potrebnosti šolanja uporabnikov knjižnice. Če se bibliotekarji nezavedno sprijaznijo z instrumentalno funkcijo knjižnice, se podredijo gledanju profesorjev na knjižnico; ker pa so prepričani o potrebnosti bibliotečne kompetence za realizacijo ciljev univerzitetne vzgoje, nastaja tu nerešljiv problem.« (Filo, 1975, str. 16)
- O problemu odnosa študentov do knjižnice je napisala: »1. negativen odnos študenta do knjižnice, ta odnos imenujemo socialno distanco študenta, 2. dejstvo, da v začetku študija študent shaja tudi brez bibliotečne kompetence, 3. odnos, ki je odvisen od stališča profesorjev do bibliotečnih instrukcij oziroma do knjižnice nasploh.« (Filo, 1975, str. 19)
- »Če povzamemo gornje pripombe, lahko zapišemo, da so bibliotečne instrukcije smiselne in uspešne takrat, kadar obstaja zanje potreba, ki izhaja iz strokovnega študija, kadar uspemo odpraviti socialno distanco in končno ter poglobljitno: bibliotečne instrukcije bomo v resnici lahko uveljavili v širokem obsegu le, če bomo prepričali profesorje o njihovem pomenu za pedagoško-znanstveni proces.« (Filo, 1975, str. 20)
- »Brez dvoma pa je, da bi bibliotečna kompetenca postala eden izmed ciljev univerzitetne vzgoje.« (Filo, 1975, str. 25)
- »Osebnostno sem prepričana, upam tudi, da je moje poročilo to tudi pokazalo, da bodo nove pedagoške naloge knjižnic v univerznem sistemu – v tem sklopu predstavljajo bibliotečne instrukcije organizirano formalno obliko pedagoške aktivnosti – v marsičem vplivale na razvoj reforme visokošolskega študija.« (Filo, 1975, str. 25)
- »Usposobljenost pridobivanja informacij zagotavlja edinole integrirano izobraževanje uporabnikov. Bistvo integriranega izobraževanja uporabnikov informacijskih sistemov je, da študentje na vseh stopnjah izobraževanja pridobivajo in poglobljajo znanje z viri informacij pod vodstvom učiteljev in s pomočjo knjižničarja. ... V Jugoslaviji nimamo še nikakršnih možnosti, da bi lahko začeli misliti na takšno integrirano izobraževanje. V pedagoškem procesu pomen pridobivanja informacij še ni priznan. Knjižnica je skladišče, ne pa laboratorij za učenje. Informacijski sistem nima mnogih osnovnih elementov: na bibliografijo gledamo bolj kot na nacionalni spomenik kot na osnovni informacijski vir. Knjižničarji pa tudi niso dovolj usposobljeni za tako zahtevno nalogo. Integrirano izobraževanje uporabnikov je dolgoročni cilj, za katerega si moramo prizadevati. Dosegli ga bomo le postopoma. V začetni fazi moramo uvajanje uporabnikov vključiti v visoke in višje šole kot obvezna predavanja in vaje za

vse študente. V sklop takšnega programa moramo vključiti študijsko uro, med katero profesor in knjižničar družno prispevata svoj delež, ko predstavita in ocenita posamezne informacijske vire določene stroke.« (Filo, 1984, str. 31–32)

– »Ključ vsega je profesor. Želi, da študentje poglobljeno študirajo literaturo. Ni pa prepričan, da je potrebno študente sistematično seznanjati s knjižnico in informacijskimi viri.« (Filo, 1993, str. 35)

Ta zgodovinski pogled zaključimo še s sklepom strokovnega sveta za knjižničarstvo¹ leta 1990, katerega članica je bila Breda Filo: »8. SKLEP: Strokovni svet predlaga, da se knjižnicam in drugim nosilcem informacijske dejavnosti na univerzi prizna ustrezno mesto pri izvajanju visokošolskega izobraževanja in raziskovalnega dela.« (Zapisnik seje Strokovnega sveta za knjižničarstvo, 1990, str. 48)

Kako smo v vseh teh letih napredovali, in ali smo se kaj odmaknili od pogledov iz preteklosti, bomo predstavili v naslednjih poglavjih.

3 Kaj želijo knjižnice od univerze in kaj univerza pričakuje od knjižnic danes

»If the library is the heart of the university, then information literacy is the brain«² na duhovit način kaže na pomen informacijske pismenosti. Odkar je Združenje ameriških visokošolskih in drugih znanstvenih knjižnic (angl. Association of College and Research Libraries – ACRL) objavilo standarde (merila) informacijske pismenosti v visokem šolstvu (ACRL, 2000),³ se je število del, ki obravnavajo to področje, povečalo do te mere, da je postalo skoraj nepregledno.

Standardi opredeljujejo in podrobno razčlenjujejo pet glavnih meril za vrednotenje informacijske pismenosti študenta: da zna določiti naravo in obseg potrebnih informacij, zna pridobiti potrebne informacije uspešno in učinkovito, zna kritično ovrednotiti informacije in njihove vire ter izbrane informacije vključiti v svoje obstoječe znanje in vrednotni sistem, da sam ali kot član skupine uspešno uporabi informacije za dosego določenega cilja, razume ekonomske, pravne in

¹ Strokovni svet za knjižničarstvo Republike Slovenije je deloval kot medresorni organ Ministrstva za kulturo, Ministrstva za šolstvo in šport in Ministrstva za znanost in tehnologijo. Na osnovi 39. člena Zakona o knjižničarstvu ga je ustanovil in imenoval Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije.

² Slogan promocije tedna informacijske pismenosti na Univerzi v Salfordu (Barker-Mathews in Costello, 2011, str. 28).

³ Od leta 2010 imamo te ameriške standarde prevedene v slovenščino (ALA, 2010).

družbene vidike uporabe informacij ter pridobiva in uporablja informacije v skladu z etičnimi pravili in zakonskimi predpisi (ALA, 2010).

Po petnajstih letih je ACRL objavil revizijo teh standardov. Namesto petih meril informacijske pismenosti leta 2016 sprejet dokument »Framework for Information Literacy for Higher Education« uvaja šest okvirov (ACRL, 2016):⁴

Avtoriteta je konstruirana in kontekstna

Informacijski viri odražajo strokovno znanje in kredibilnost njihovih avtorjev ter so ovrednoteni na podlagi potreb po informacijah in okoliščin, v katerih bodo informacije uporabljene. Avtoriteta je konstruirana, saj različne skupnosti lahko priznavajo različne tipe avtoritet. Je kontekstna, saj lahko potreba po informacijah pomaga določiti stopnjo zahtevane avtoritete.

Ustvarjanje informacij kot proces

Informacija v kateremkoli formatu je ustvarjena za prenos sporočila in deljena preko izbrane metode sporočanja. Ponavljajoči se procesi raziskovanja, ustvarjanja, pregledovanja in širjenja informacij so različni, končni produkt pa te razlike odraža.

Informacije imajo vrednost

Informacije imajo številne dimenzije vrednosti, vključujoč vrednost kot blago, kot sredstvo izobraževanja, kot sredstvo vpliva ter kot sredstvo pogajanja in razumevanja sveta. Pravni in socioekonomski interesi vplivajo na ustvarjanje in širjenje informacij.

Raziskovanje kot poizvedba

Raziskovanje je ponavljajoče in odvisno od zastavljanja vedno bolj kompleksnih ali novih vprašanj, na katere odgovori razvijejo dodatna vprašanja ali smeri poizvedbe na kateremkoli področju.

Izobraževanje kot pogovor

Skupnosti znanstvenikov, raziskovalcev ali strokovnjakov se vključujejo v kontinuirane razprave z novimi pogledi in odkritji, ki se pojavljajo skozi čas kot rezultat različnih perspektiv in interpretacij.

Iskanje kot strateško raziskovanje

Iskanje informacij je pogosto nelinearno in ponavljajoče ter zahteva oceno razpona informacijskih virov in miselno fleksibilnost za sledenje drugačnim potem ob razvijanju novega razumevanja.

⁴ Za prevod se zahvaljujem Maji Jelen, prof. geo. in angl.

Dokument podaja tudi razširjeno definicijo informacijske pismenosti, ko pravi, da je informacijska pismenost skupek integriranih sposobnosti, ki zajema reflektivno odkrivanje informacij, razumevanje, kako se informacije ustvarjajo in vrednotijo, ter uporabo informacij pri ustvarjanju novega znanja ter etično sodelovanje v skupnostih učenja (ACRL, 2016).

Čeprav se novi okviri po vsebinah precej prekrivajo s prejšnjim merili (Boh Podgornik, Bartol, Šorgo, Rodič in Dolničar, 2017), vidimo dodano vrednost v poudarjanju vloge sodelovanja med učitelji (angl. faculty) in knjižničarji (Fullard, 2017). Če je bilo v prejšnjih merilih to samo omenjeno, je sedaj temu posvečena ena od treh prilog, kjer je natančno opisano, kako uporabljati okvire. Posebna priloga v dokumentu pa vsebuje tudi takšna navodila za odločevalce (angl. administrators) (ACRL, 2016). Okviri so fleksibilni, saj omogočajo, da vsaka knjižnica in njeni partnerji na univerzi uporabijo okvire na način, ki je najprimernejši za njihovo situacijo.

Literatura o informacijski pismenosti v Sloveniji je obsežna in obravnava različne vidike in področja uporabe. Jedrnat pregled ponujajo drugi avtorji (Boh Podgornik idr., 2017), dodajmo le, da je ta fond obogatilo kar nekaj diplomskih, magistrskih in doktorskih del (npr. Jerše, 2012; Marovt, 2015; Oven, 2011; Petermanec, 2008; Steinbuch, 2009). Tudi prispevkov, ki obravnavajo dobre prakse na posameznih fakultetah (npr. na Fakulteti za družbene vede, Medicinski fakulteti), je nekaj (npr. Dimec, Rožič, Leskošek in Majcenovič, 2014; Godec, 2014).

Po našem mnenju je bilo v slovenskem prostoru nekaj mejnikov, ki so pomembno vplivali in še vplivajo na razpravo o informacijski pismenosti: 2. skupno posvetovanje specialnih in visokošolskih knjižnic z naslovom *Informacijska pismenost med teorijo in prakso: vloga visokošolskih in specialnih knjižnic* (Stopar in Rabzelj, 2006), Izhodišča za uveljavljanje informacijske pismenosti na univerzah v Sloveniji (Stopar, Kotar, Pejova, Bartol in Novljan, 2006), strokovno srečanje v organizaciji ZBDS-ja *Informacijska pismenost v visokem šolstvu* leta 2011.

3.1 Knjižničarska vizija informacijske pismenosti na univerzi

Bistvo te vizije smo zajeli v treh najpomembnejših zaključkih strokovnega srečanja (*Informacijska pismenost ...*, 2011), ki zadevajo informacijsko opismenjevanje in visoko šolstvo in so bili mišljeni kot poziv univerzam:

- Visokošolski zavodi morajo vključiti informacijsko opismenjevanje (IO) v strateške dokumente, v merila kakovosti visokošolskega zavoda, v oblikovanje in izboljševanje študijskih programov ter v procese zagotavljanja pedagoške

odličnosti. Pri tem je izredno pomembno, da se tudi pedagoški delavci celovito seznanijo s koncepti in standardi informacijske pismenosti.

- Za uveljavljanje informacijske pismenosti so odgovorni pedagogi, študenti, raziskovalci, knjižničarji in druge službe na visokošolskem zavodu (karierni centri, centri za vseživljenjsko izobraževanje, službe za študijske zadeve), zato se naj medsebojno povezujejo in razvijajo strateška sodelovanja.
- Vodstvo visokošolskih ustanov mora spodbuditi sodelovanje med pedagogi in visokoškolskimi knjižničarji pri razvoju in izvajanju učnih načrtov, da bi vključevali elemente informacijske pismenosti (problemsko učenje) in ocenjevanje njihovega razvijanja.

3.2 Vizije in strategije slovenskih univerz

Želeli smo videti, ali smo v teh sedmih letih uspeli premakniti vključevanje informacijskega opismenjevanja v pomembne dokumente univerz oziroma fakultet. Pregledali smo aktualne vizije in strategije treh največjih slovenskih univerz (Univerza v Ljubljani, 2012;⁵ Univerza v Mariboru, 2014; Univerza na Primorskem, 2014) in ugotovili, da informacijskega opismenjevanja oziroma potrebe po informacijsko pismenemu študentu nikjer ne omenjajo, knjižnice pa le toliko, da s svojimi fondi podpirajo študijski proces ali pa da jim je treba zagotoviti prostorske pogoje delovanja. Enako smo ugotovili na ravni posameznih fakultet.

Tudi na mednarodni konferenci pod okriljem Rektorske konference Republike Slovenije 17. maja 2017 v Portorožu z naslovom *Na študenta osredotočeni pristopi k učenju in poučevanju* je bila zaznana popolna odsotnost omenjanja knjižnic in njihovega prispevka v izobraževalnem procesu, čeprav predvidevamo, da so bili sklicatelji (Rektorska konferenca) seznanjeni z rezultati raziskave iz leta 2016, ki je empirično proučila usposabljanje predavateljev za pristop, osredotočen na študente, v treh evropskih državah, Sloveniji, Poljski in Litvi. Med zaključki te študije je še posebej opazen tisti, ki se nanaša na knjižnice in njihovo sodelovanje v učnem procesu:

»Če učitelji ne peljejo študentov v knjižnico in jim nihče ne pokaže, kako brati in študirati znanstveno literaturo, študenti ne morejo biti seznanjeni z informacijsko pismenostjo. Pa vendar je ta eden najbolj pomembnih faktorjev za razvoj na študente osredotočenega učenja. Učni načrti, ki so osnovani

⁵ Svetlo izjemo smo zasledili v Strategiji UL 2006–2009, kjer je informacijsko opismenjevanje eksplicitno navedeno (Univerza v Ljubljani, 2006, str. 11). V naslednji strategiji UL tega nismo več zasledili.

na problemskem učenju, ponujajo mnogo priložnosti za vključitev informacijske pismenosti kot naravnega dela učnega procesa, študenti pa za razvoj informacijske pismenosti potrebujejo tudi podporo in povratno informacijo. Univerzitetnim učiteljem bi bili lahko v pomoč knjižničarji, ki so eksperti v informacijski pismenosti in lahko podprejo študente z informacijami, ki jih ti potrebujejo, da začno razmišljati o problemskem učenju. Knjižničarji niso pomembni samo zato, ker lahko poskrbijo za informacijsko pismenost, pač pa bi jih bilo treba vključiti v problemsko učenje kot ljudi, ki bodo naučili študente, kako naj se permanentno izobražujejo.« (Marinko idr., 2016)

Če povzamemo pomembnejše točke iz teh strategij, lahko rečemo da:

- na univerzah v Sloveniji ne obstaja sistematična, organizirana dejavnost informacijskega opismenjavanja (ni podprta v ustreznih strateških dokumentih ali politikah univerz);
- univerze in visokošolske knjižnice delujejo kot vzporedni, neodvisni sistemi, ki imajo malo skupnih točk;
- obstajajo posamezne dobre prakse na fakultetah, predvsem na ljubljanski univerzi, ki vsebujejo elemente informacijskega opismenjavanja;
- knjižnice s svojo klasično vlogo (nabava, zagotavljanje primernih prostorov, posredovanje in informacijska podpora študiju itd.) zadovoljujejo želje univerze;
- obstajajo različne ovire pri sodelovanju knjižničarjev v izobraževanju na univerzi (Bartol, 2006; Južnič, 2006).

Temeljno vprašanje je, kako kljub tem ugotovitvam v izobraževalnem procesu zagotoviti ustrezno vlogo knjižnic, ki bo sprejemljiva za vse deležnike izobraževalnega procesa, predvsem izobraževalce (učitelje).

4 UKM in izobraževanje na Univerzi v Mariboru

Zgodovino sodelovanja UKM-ja v procesu izobraževanja na Univerzi lahko smiselno razdelimo na tri obdobja. Prvo obdobje, od ustanovitve Univerze v Mariboru (1975) do začetka 90. let prejšnjega stoletja, vmesno obdobje od 90. let do leta 2010 in novejše obdobje od leta 2010 do danes.⁶

⁶ Zavedamo se slabosti različnih periodizacij zgodovinskega dogajanja, saj so nujno ohlapne in ne najbolj natančne. Uporabljamo jih le zaradi lažjega pregleda dogajanja.

Za prvo obdobje je značilna relativna nepovezanost knjižnice in univerze. V tem času knjižnica še ni bila uradni, sestavni del novo nastale Univerze v Mariboru. Njene naloge in vloga so bile klasične: podpora študiju z nabavo študijske literature, izdelava bibliografij; izobraževanje uporabnikov, ki je zajemalo le osnovne knjižnične instrukcije, pa je potekalo v knjižnici, le izjemoma na fakultetah.

V vmesnem obdobju še vedno prevladujejo klasične naloge knjižnice, pojavljajo pa se prve spremembe, predvsem v organizacijskem smislu. Zasnova strokovnega referentstva (blizu ameriškemu pojmu *library liason*) je tak primer, saj se je knjižničarjem, ki so pokrivali določeno strokovno področje, nalagalo tudi iskanje poti za sodelovanje s posameznimi fakultetami. Čeprav je bil koncept informacijskega opismenjevanja (IO) v UKM-ju znan relativno zgodaj (Filo, 1986) in so se že pojavljali prvi primeri izvajanja elementov IO-ja na posameznih fakultetah, je knjižnica še vedno središče tega delovanja. Pojavljati so se pričeli prvi zametki nezadovoljstva knjižničarjev z vlogo, ki jim je bila namenjena. Naraščanje pomena IO-ja v svetu, odzivi na to dogajanje v slovenski knjižničarski stroki, sočasno pa tehnološke novosti, ki so vplivale tudi na poučevanje in učenje na Univerzi (Moodle, e-gradiva), so tlakovali pot želji knjižničarjev po njihovi aktivnejši vlogi v procesu izobraževanja na Univerzi.

Pričetke aktivnejše vloge umeščamo v leto 2010. Na izbor te letnice je vplivalo več dogodkov. Že prej omenjene spremembe, ki so se dogajale na univerzi in v stroki, so se intenzivirale. Prihod dr. Zdenke Petermanec s svežim doktoratom iz informacijskega opismenjevanja (Petermanec, 2008) za novo ravnateljico UKM-ja pa je pomenil nov zagon. Če je bilo prej informacijsko opismenjevanje v UKM-ju enakopravno drugim nalogam strokovnih referentov, je sedaj dobilo osrednjo in prednostno vlogo. V UKM-ju je dokončno prevladalo spoznanje, da mora biti knjižnica prisotna tam, kjer potekata poučevanje in učenje.

4.1 Organizacija knjižnične dejavnosti na Univerzi v Mariboru

Aktivnejša vloga knjižnice pri informacijskem opismenjevanju je zahtevala tudi novo organiziranost UKM-ja. Kako informacijsko opismenjevanje izvesti na Univerzi, ki ima 17 fakultet, od tega štiri zunaj Maribora (Kranj, Ljubljana, Brežice, Krško)? Poleg UKM-ja pa še 11 knjižnic (Knjižnica Tehniških fakultet pokriva štiri fakultete, Fakulteta za energetiko še nima lastne knjižnice), ki vse skupaj tvorijo knjižnični sistem Univerze v Mariboru (KISUM).

Normativno je to področje urejeno s Komisijo za knjižnični sistem pri ravnateljici, ki »skrbi za poenoten in enakopraven strokovni razvoj, vodi jo ravnateljica UKM-ja, njeni člani pa so predstavniki članic, ki jih imenujejo senati članic, in

ena petina študentov, ki jih imenuje študentski svet univerze. Komisija obravnava in sklepa o strokovnih in razvojnih vprašanjih s področja informacijske in knjižnične podpore pedagoškemu, raziskovalnemu in umetniškemu procesu na UM.« (Univerzitetna knjižnica Maribor, 2017, str. 111)

Naloge KISUM-a pa so, da skrbi, da »Knjižnice delujejo kot enoten sistem, čeprav so knjižnice članic upravno-organizacijske enote fakultet. Povezovanje UKM in knjižnic članic poteka preko strokovnih referentov, informacijsko preko oddaljenega dostopa do informacij, pedagoško z enotnim načrtovanjem in izvajanjem izobraževanja uporabnikov, bibliografsko z enotnim vodenjem in urejanjem bibliografije univerzitetnih učiteljev in raziskovalcev ter arhivsko z enotno skrbjo za varnost in zaščito gradiva. Povezovanje osrednje Univerzitetne knjižnice Maribor s fakultetnimi knjižnicami poteka pri izboru in nabavi gradiva, informacijski dejavnosti, izdelavi bibliografije učiteljev in raziskovalcev, enotnem računalniškem sistemu, s skupno podatkovno zbirko o uporabnikih, z enotno izkaznico, ki velja v vseh knjižnicah sistema, z enotnimi standardi in podobnim programom izobraževanja uporabnikov.« (Univerzitetna knjižnica Maribor, 2017, str. 112)

Skratka gre za zelo decentraliziran sistem, v katerem imata glavno vlogo koordinacija in dogovarjanje vseh deležnikov (fakultet in knjižnic) glede temeljnih, skupnih zadev. Takšen sistem pa je časovno zahteven (čeprav demokratičen), zato je odzivnost velikokrat slaba in se odločitve sprejemajo prepozno. Nekatere spremembe so želeli doseči s predlogom integrativnega modela knjižnično informacijskega sistema Univerzi v Mariboru, ki bi omogočal povezovanje razpršenih delov (knjižnic) v delno centraliziran model z boljšo odzivnostjo (Univerzitetna knjižnica Maribor, 2010). Kljub nekaterim ugodnim odzivom pa realizacije ni bilo, ker je bilo preveč ovir znotraj same univerze in tudi med knjižničarji.

Kot kažejo izkušnje v svetu, pa so takšne spremembe lahko pozitivne, čeprav nikoli enostavno izvedljive. Tak primer je Univerza Harvard, ki se je soočila z reorganizacijo (združili so delovanje 73 knjižnic) v letih od 2009 do 2012, sedaj pa poroča o velikih prihrankih, katerih veliko večino namenjajo nakupu gradiva (Aspelund, 2015).

V letih 2012–2014 so v UKM-ju pričeli proces reorganizacije delovnih procesov. Razlogi za reorganizacijo so bili: vplivi okolja in nove zahteve uporabnikov, sledenje spremembam, uvedba novih storitev, motivacija zaposlenih in zmanjšanje financiranja dejavnosti (Univerzitetna knjižnica Maribor, 2015a). Reorganizacija je sicer zajela celotno knjižnico, za našo razpravo pa sta pomembna predvsem dve novo nastali enoti. Dodatno so definirali nove vloge knjižničarjev, še posebej strokovnih referentov, ki so skupaj z bibliografinjo in bibliotekarko, zadolženo

za izobraževanje uporabnikov, postali Enota za podporo študiju in raziskovanju. Enota za knjižnično informatiko in digitalno knjižnico pa sestavljajo enakovredno informatiki in knjižničarji z zadolžitvami na področju elektronskih virov in digitalne knjižnice. Naloge obeh enot se tesno prepletajo.

Glede možnosti vključevanja UKM-ja v proces izobraževanja na Univerzi so ugotovili, da je vključeni knjižničar (angl. embedded librarian) oziroma vključeno knjižničarstvo (angl. embedded librarianship) primeren okvir (model), ki jim lahko omogoči aktivnejšo vlogo. V tem razmišljanju niso bili osamljeni, saj podobno ugotavljajo tudi druge, npr. da bo vpeljava modela vključenega knjižničarja »za NUK eden najzahtevnejših izzivov v strateškem obdobju, kajti njegova povezanost z visokoškolskimi zavodi je šibka, v organizacijskem modelu knjižnic ljubljanske univerze pa je pri izvajanju funkcij univerzitetne knjižnice dokaj omejen«. (Ambrožič, 2015, str. 121)

Vključeno knjižničarstvo kot model je relativno nov pojav v knjižničarski stroki (Shumaker, 2012), vendar pa že obstaja veliko strokovne literature (Abrizah, Inuwa in Afiqah-Izzati, 2016). Funkcijo vključenega knjižničarstva lahko izvedemo klasično (fizična prisotnost na fakultetah, povezovanje z učitelji in študenti, bibliotekar tutor) in kot vključenost naših storitev (informacijski viri, izobraževanje uporabnikov) v virtualna učna okolja. Slednja možnost omogoča tudi kadrovske podhranjenim knjižnicam, da vključijo svoje storitve, zato je mogoče to eden izmed razlogov, da je v zadnjih letih deležna večje pozornosti knjižničarjev (npr. Blake idr., 2016; Daniel, 2016; Jackson, 2007; Oven, 2011).

4.2 Aplikacije in orodja v Moodle

Če smo v preteklih letih napredovali pri povezovanju z učitelji in študenti, predvsem pri izobraževanjih na njihovih fakultetah, pa ciljev še vedno ne izpolnjujemo v celoti. Fizično prisotnost so na ravni strinjanja sprejeli fakultetni knjižničarji, vendar potrebujemo tudi odobritev vodstva fakultet. Tu pa stvari, zaradi prej omenjenih razlogov (počasno dogovarjanje, koordinacija ...) potekajo prepočasi.

Mnogo bolj smo zadovoljni s svojo vključenostjo v virtualna učna okolja. Kako se ta vključenost kaže?⁷

⁷ Model vključenosti v virtualno učno okolje smo že večkrat predstavili (Legat in Petrovič, 2014; Petrovič, 2017; Petrovič in Legat, 2014) in je tu delno povzet. Prav tako uporabljajo podoben način na nekaterih drugih fakultetah (Ambrožič, 2014).

V UKM-ju že nekaj let ponujamo različne knjižnične aplikacije, ki omogočajo učinkovitejše delo z informacijskimi viri in boljšo uporabniško izkušnjo. Na Univerzi v Mariboru je na voljo UM:NIK, ki združuje tako elektronske vire kot tudi katalog knjig Univerzitetne knjižnice Maribor in fakultetnih knjižnic. Več deset milijonov različnih informacijskih virov, večinoma znanstvenih člankov, prispevkov s konferenc in elektronskih knjig, je na razpolago 24 ur na dan, 7 dni v tednu. Veliko jih je dostopnih v celotnem besedilu. Čeprav se njihova uporaba iz leta v leto večja, pa glede na velikost in potencial univerze nimamo razlogov za zadovoljstvo. Podobno ugotavljajo tudi na ljubljanski univerzi (Ambrožič, 2012; Ambrožič, 2015). Da bi povečali njihovo uporabo, v UKM-ju ponujamo več aplikacij, ki jih študenti in učitelji UM-ja lahko uporabljajo brezplačno: Raziskovalne vodiče (LibGuides), vtičnik za UM:NIK v Moodleu in aplikacijo BrowZine za znanstvene revije.

4.2.1 Raziskovalni vodiči

Preden smo se v UKM-ju odločili za nakup licence za Raziskovalne vodiče (na Sliki 1 je spletna domača stran vodičev), smo nabirali izkušnje z odprtokodnim programom SubjectsPlus, ki ima podobne lastnosti. Danes ga uporabljajo na Fakulteti za družbene vede in Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani. Enostaven izračun je pokazal, da je odprtokodni program za nas dražji od nakupa licence, saj potrebujemo kadre za vzdrževanje in razvoj, ti pa so v naših razmerah preprosto predragi. V tem primeru to pomeni približno 20.000 evrov na leto (bruto plača zaposlenega), licenca pa stane približno četrtno te vrednosti.

Pomen Raziskovalnih vodičev je z različnih vidikov dobro dokumentiran v strokovni literaturi (Dobbs in Sittler, 2016; German, 2017). Tudi vključevanje vodičev v virtualna učna okolja (Moodle, Blackboard) je dokaj pogosto (Bowen, 2012; Murphy in Black, 2013), zato ne čudi razširjena uporaba vodičev v knjižnicah. V Sloveniji ga poleg naše knjižnice uporabljata še Centralna medicinska knjižnica (Majcenovič, Turk, Rožič in Cafuta, 2014) in Centralna ekonomska knjižnica v Ljubljani.

Glavni namen uporabe Raziskovalnih vodičev je promocija informacijskih virov in možnosti, ki jih nudi za informacijsko opismenjevanje. Vodiči na enem mestu ponujajo informacijske vire, ki jih lahko organiziramo kot vodič po določeni stroki ali predmetu, lahko pa jih uporabimo tudi kot pomoč pri razlagi določenih postopkov (npr. elementov informacijskega opismenjevanja).

Če so vodiči po strokah in disciplinah splošni in jih večinoma ustvarjajo knjižničarji, pa vodiči po posameznih predmetih ponujajo priložnost za sodelovanje med knjižničarji in učitelji.

Trenutno UKM ponuja 52 vodičev in ti obsegajo skoraj vse glavne discipline, ki se poučujejo na UM, vodič za predmet (Predšolska vzgoja), nekaj vodičev, ki pojasnjujejo uporabo orodij za citiranje (ti vodiči so tudi najpopularnejši), in vodič Kariernega centra UM-ja. V bodoče bi si želeli predvsem več vodičev za posamezne predmete, kar bi utrdilo naše sodelovanje z učitelji.

The screenshot shows the homepage of the 'RAZISKOVALNI VODIČI' website. At the top, there is a header with the University of Maribor logo and the title 'RAZISKOVALNI VODIČI'. Below the header is a navigation menu with options like 'Uvodna stran', 'Vsi vodiči', 'Po skupini', 'Po temi', 'Po vrsti', 'Po lastniku', and a search bar labeled 'Vpiši iskalne besede' and 'Poišči'. The main content area is divided into several sections:

- Top Navigation:** 'UM:NIK', 'DKUM', 'E-REVJE', 'REPOZITORIJ UKM'.
- Search Bar:** A search input field with a magnifying glass icon.
- Information:** 'UM:NIK omogoča hkratno iskanje po več elektronskih in tiskanih informacijskih virih'.
- Buttons:** 'E-viri A-Ž' and 'Napredno iskanje'.
- Izobraževanja (Training):** A section with a clock icon, listing training sessions for EndNote software, including dates and times.
- Popularni vodiči (Popular guides):** A section with a question mark icon, listing various digital guides for citation management.
- Right Sidebar:** Contains sections for 'A-Z seznam podatkovnih baz' (A-Z list of databases), 'Vaši prijazni knjižničarji' (Your friendly librarians) featuring a photo of Miloš Petrovič, and a 'Več...' button.

Slika 1: Spletna domača stran Raziskovalnih vodičev

4.2.2 Vtičnik v Moodleu za povezavo do UM:NIK-a

Moodle je na Univerzi v Mariboru platforma za izvajanje e-izobraževanja, je virtualno učno okolje, kjer se srečujeta učitelj in študent, v zadnjem času pa tudi knjižnice s svojimi informacijskimi viri (Čuš Babič, 2014).

Omogoča uporabo različnih vtičnikov (angl. plugin), s katerimi lahko dodajamo nekatere nove funkcionalnosti. Ena izmed takšnih je tudi vtičnik za dostop do UM:NIK-a, ki omogoča tvorjenje seznamov literature. Ti se lahko uporabljajo kot obvezna in dodatna literatura pri delu s študenti v virtualni učilnici. Seznami so lahko zasebni (vidni samo določeni skupini) ali javni. Če so javni, se poveča tudi njihova uporabnost, saj se lahko kopirajo oziroma primerjajo, npr. pri določenem predmetu, ki se poučuje na več fakultetah.

V kratkem pripravljamo nadgradnjo vtičnika, ki bo preveden v slovenščino (na Sliki 2 je vtičnik prikazan še v angleščini) in bo omogočal dodatne funkcionalnosti (dodajanje map, statistike dostopov do literature ...).

Študijska literatura

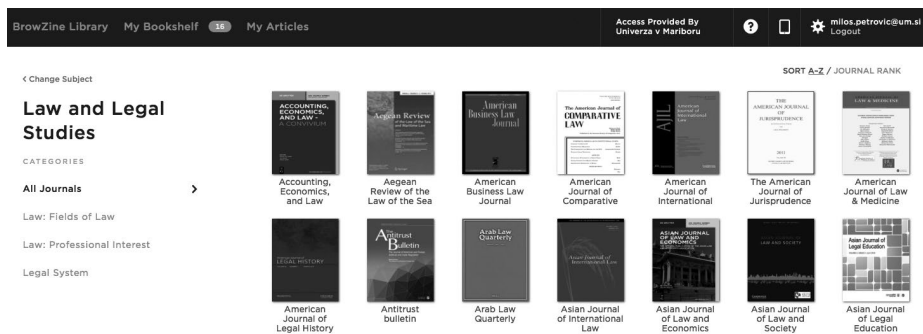
The screenshot displays the Moodle interface for the 'M9 Informacijski viri s področja družbenih ved: Študijska literatura' plugin. At the top, there is a header with the University of Maribor logo and the text 'M9 Informacijski viri s področja družbenih ved: Študijska literatura' and 'EDS Dostop'. Below the header, there are several interactive elements: 'See Current Reading List', 'Search Library Resources | Import from Existing List | Import from EBSCO Folder (beta) | This list is private.', '0 student(s) have accessed this list. ▶', 'Add Folder ▶', 'Add Text or Instructions ▶', and 'Add Web Resource ▶'. A 'Sort Order' dropdown menu is set to '1', and a 'Delete' button is visible. The main content area shows a list of resources, with the first one being 'Emerging Strategies for Supporting Student Learning : A Practical Guide for Librarians and Educators' by Allan, Barbara. The resource is labeled as an 'eBook' and includes publication details: 'Emerging Strategies for Supporting Student Learning : A Practical Guide for Librarians and Educators, : 9781783301461, Published: 01/01/2016, Published: 09/13/2016, Language: English'. A 'Full Text' button is available for this resource. At the bottom, it states '0 student(s) have clicked this reading. ▶'.

Slika 2: Vtičnik za UM:NIK v Moodleu

4.2.3 BrowZine

BrowZine omogoča delo z večino znanstvenih revij, ki jih naročamo na UM (na Sliki 3 je prikazan izbor revij s področja prava). Čeprav je samostojna aplikacija, je integrirana v UM:NIK. To pomeni, da imajo uporabniki dostop tudi do revij, ki niso v aplikaciji, so pa naročene in se nahajajo v UM:NIK-u. Prevezava iz BrowZina v UM:NIK poteka avtomatsko. Revije so urejene po znanstvenih disciplinah, znotraj tega pa po abecedi ali faktorju vpliva.

Aplikacija podpira poličnico (angl. My Bookshelf), kamor si lahko shranjujemo revije, ki jim najpogosteje sledimo. Takoj ko se pojavi nova številka, smo o tem obveščeni. Shranjujemo si lahko tudi posamezne članke (angl. My Articles), ki jih lahko po potrebi izvozimo v orodja za citiranje (npr. EndNote, Zotero, Mendeley). Nekatere revije omogočajo vpogled v članke v tisku (angl. articles in press).



Slika 3: Aplikacija BrowZine

Atraktivna aplikacija je narejena za namizne računalnike (dostopna preko brskalnika) in za pametne mobilne telefone in tablice na platformah IOS in Android.

Promocijo aplikacij, orodij in njihove integracije v Moodle smo na fakultetah izkoristili za diskusijo z učitelji. Kljub njihovem mnenju, da je takšna podpora knjižnic študijskemu procesu potrebna, pa niso videli posebnih možnosti za širšo uporabo. Večina je menila, da učitelji ne bodo spreminjali svojih pedagoških in didaktičnih pristopov k učenju, ker nimajo časa in takšne spremembe niso finančno ovrednotene.

5 Sodelovanje UKM-ja pri izvajanju doktorskih šol

Knjižničarji se po svojih najboljših močeh trudimo promovirati svojo dejavnost, predvsem informacijske vire in storitve. Očitno pa pri tem nismo najbolj uspešni, saj še vedno ugotavljamo, da naši uporabniki premalo poznajo vse možnosti, ki jih ponujamo. Še težje je predstaviti svojo ponudbo organom ali komisijam, ki imajo dejansko težo odločanja. Po našem mnenju sta na Univerzi v Mariboru taki Komisija za študijske zadeve, v kateri so prodekani za izobraževanje s posameznih fakultet, in Komisija za znanstveno-raziskovalne zadeve, katere člani so prodekani za raziskovalno dejavnost. Zato smo se odločili, da se osredotočimo na slednji in poizkušamo uvrstiti to tematiko na dnevni red njihovih sej. Po dolgotrajnem dogovarjanju smo lahko prodekanom predstavili vsebine, zanimive za znanstveno raziskovalno delo. Nekaj mesecev kasneje je sledilo povabilo z nekaterih fakultet za izvajanje IO-ja študentov prvih letnikov, ki so pričenjali študijsko leto. Kot »češnja na torti« pa je prišlo povabilo s treh fakultet (Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko, Fakulteta za strojništvo in Pravna fakulteta) za sodelovanje na njihovih doktorskih šolah. To nam je predstavljalo izziv, kajti eno je poučevati študente, začetnike, jim razlagati osnove iskanja po informacijskih virih in zakaj Google oziroma Google Učenjak nista najboljši rešitvi (čeprav nista nujno slabi). Druga stvar pa je, kako pristopiti k izobraževanju doktorskih študentov, ki so sicer na začetku svoje znanstvene in raziskovalne kariere, pa vendar so bili v določeni meri že izpostavljeni elementom informacijskega opismenjevanja v svojem dosedanjem študiju. Najpomembnejše pa je, kot ugotavljajo nekateri avtorji, da se potrebe doktorskih študentov in raziskovalcev bistveno razlikujejo od potreb dodiplomskih študentov (Exner, 2014; Ince, 2018), zato je bil to za nas velik izziv, saj tovrstnih izkušenj še nismo imeli.

5.1 Kateri so elementi našega pristopa?

Na prvem mestu izvajanja IO-ja je sodelovanje z učiteljem v celotnem postopku izdelave načrta izobraževanja. Določili smo časovni okvir izvajanja (dve srečanja po 120 minut)⁸ in teme, usklajene z načrtom predmeta (Metode znanstvenoraziskovalnega dela). Teme so bile: informacijski viri (s poudarkom na specializiranih podatkovnih zbirkah z njihovih področij), iskanje po njih in razlike med njimi, kje jim lahko pomaga knjižničar, sistematični pregled literature, organizacija in koristne tehnike dela, plagiatorstvo, citiranje in orodja za citiranje (izvedeno kot

⁸ Zgolj kot zgodovinsko zanimivost navajamo podatek, da je dr. Stanislav Kos, začetnik izvajanja izobraževanja za študente na mariborskih visokošolskih zavodih, leta 1970 imel tudi na razpolago 2–4 ure za svoj program (Filo, 1993).

delavnica na drugem srečanju), znanstveno komuniciranje (dizertabilnost, normativna urejenost doktorskega študija, objavljanje), patenti in patentne informacije. Teden pred pričetkom srečanj smo udeležencem poslali obrazec, s katerim smo želeli vsaj približno spoznati, s katerimi temami se ukvarjajo pri svojem študiju in kako to predstavijo. Napisati so morali kratek povzetek tematike, s katero se bodo ukvarjali v svoji disertaciji, ključne besede in za katere teme bi želeli, da jih bolj poudarimo na predavanjih. Dodali so lahko tudi, kaj si sami želijo pri takšnem izobraževanju. Pred pričetkom programa smo na kratko analizirali njihove odgovore. Poudarek je bil predvsem na slabostih povzetkov in ključnih besed, s katerimi so opisali svoje področje delovanja. Pomen ključnih besed smo izpostavili na praktičnih primerih pri iskanju v posameznih podatkovnih zbirkah. Možnosti, da dodajo svoje želje glede tematike, niso najbolje izkoristili. Če smo pri dodiplomskih študentih vajeni, da ne izkoristijo te možnosti, nas je to pri doktorskih presenetilo.

Sistematičen pregled literature je zahteval našo posebno pozornost. Najprej zato, ker je to pomembna tema na začetku doktorskega študija in je za študente zahtevna zaradi kompleksnosti, saj vsebuje tako definiranje raziskovalnega vprašanja, iskalnih strategij in poleg znanih podatkovnih zbirk tudi iskanje po sivi literaturi in repozitorijih (Rempel, 2008). Drugič pa zato, ker knjižničarji nimamo izkušenj v sodelovanju pri raziskovalnih projektih. Takšno sodelovanje je v svetu že kar razširjeno (Blatchford idr., 2017; Spencer in Eldredge, 2018) in tudi pri nas bi bilo zaželeno, da bi knjižničarji našli pot v raziskovalne skupine.

Pri izvedbi IO-ja so sodelovali trije knjižničarji iz UKM-ja (strokovna referentka za to področje, dva informacijska specialista) in vodja fakultetne knjižnice, ki jo študentje tudi najbolj poznajo in se nanjo obračajo, kadar imajo probleme. Pomemben se nam je zdel tudi način dela, saj smo želeli čim večjo odzivnost. Zato so bili študenti pozvani, da pri predavanju aktivno sodelujejo s svojimi vprašanji, kadar česa ne razumejo ali potrebujejo dodatno razlago. Pri tem je aktivno sodeloval tudi učitelj, ki je bil prisoten na predavanjih. Na koncu drugega srečanja smo skupaj s študenti izvedli kratko evalvacijo programa. To se nam je zdelo primernejše kot anketiranje, ker nam je iz izkušenj znano, da študentje ankete izpolnijo na hitro in večinoma ne odgovarjajo na odprta vprašanja.

Po zaključku vseh doktorskih šol smo skupaj s sodelujočimi učitelji izvedli še evalvacijo, pri kateri smo upoštevali tudi mnenja študentov. V odkritem pogovoru smo predstavili svoja videnja sodelovanja in dileme, ki smo jih pri tem imeli. Strinjali smo se, da sta dolžina trajanja in srečanje v dveh terminih primeren okvir. Pozitivna je bila skupna ugotovitev, da so taka izobraževanja nujno potrebna in da morajo biti usklajena z načrtom predmeta in učiteljem. Prispevajo tudi k zmanjševanju nezaupanja študentov in učiteljev do knjižničarjev. Vse to

omogoča večji prispevek knjižničarjev k znanju in kakovosti izobraževalnega procesa. Relativna neizkušenost knjižničarjev pri delu z zahtevnejšimi uporabniki, kot so doktorski študenti, predvsem (ne)poznavanje njihovih potreb, pa je po drugi strani glavna negativna ugotovitev. Poleg tega pa na kakovost izvajanja vpliva tudi to, da imamo knjižničarji drugačne komunikacijske sposobnosti in izkušnje kot predavatelji. Zato bomo v bodoče temu posvetili več časa dodatnim izobraževanjem za knjižničarje.

Pokazalo se je tudi, da bi nekatere teme lahko opustili, predvsem tiste, ki so dokaj splošne ali študenti menijo, da so nepotrebne (npr. normativna ureditev doktorskega študija). Za nekatere pa bi potrebovali več časa, saj so bile študentom zanimive in predvsem zelo uporabne (citiranje in uporaba orodij za citiranje).

Med dosežke tega programa vsekakor lahko štejemo, da se bo izboljššan nadaljeval v naslednjem študijskem letu in da posredno odpira nova vrata sodelovanja med učitelji in knjižničarji, ki ga do sedaj ni bilo oziroma ga je bilo premalo. Poudariti moramo, da so vsi sodelujoči učitelji izkazali visoko motiviranost za sodelovanje in neverjetno odzivnost. To je tudi za nas, knjižničarje, vzpodbuda, saj kaže, da morda večina nesporazumov izhaja bolj iz medsebojnega nepoznavanja kot iz nepriznavanja kompetentnosti knjižničarjem.

6 Zaključek

Paradoksalno, ampak zaključek je pravzaprav začetek. Po eni strani res drži, da bolj se stvari spreminjajo, bolj ostajajo enake. Zgodovinski razvoj odnosa med univerzo in visokošolskimi knjižnicami v Sloveniji od sredine sedemdesetih let do danes kaže, da se odnos univerze do knjižnic ni bistveno spremenil. Po drugi strani pa smo ugotovili, da so se visokošolske knjižnice in knjižničarska stroka spremenili. Naša stroka je v tem času dosegla zrelost, ki se kaže v raznolikosti raziskovanja na številnih področjih in v številu strokovnih objav, še posebej o pomenu informacijskega opismenjevanja. Visokošolske knjižnice pa so se kljub oviram (kadrovska in finančna podhranjenost) prilagodile zahtevam, ki jih pri našajo spremembe na področju izobraževanja na univerzah, zato ne čudi njihovo vse pogostejše vključevanje v izobraževalni proces na posameznih fakultetah.

V vseh teh letih se nekaj v tem odnosu ni spremenilo: knjižnice si na področju izobraževanja študentov še vedno želijo postati vsaj enakovrednejši, če že ne enakovreden sogovornik univerzi. Knjižničarji si bomo še naprej prizadevali, da se ta odnos spremeni, saj je izobraževanje uporabnikov eden temeljev našega poslanstva. Pri tem sicer velikokrat pozabljamo, da naši uporabniki niso samo

študentje, ampak tudi visokošolski učitelji, raziskovalci (Vilar, Južnič in Bartol, 2012) in drugi visokošolski sodelavci z različnimi informacijskimi potrebami. In da, tudi oni potrebujejo informacijsko opismenjevanje.

Napovedovanje prihodnosti je nehvaležna zadeva. Kljub temu pa si upamo trditi, da v bližnji prihodnosti ne vidimo dejanskih možnosti vplivanja knjižnic na univerzo za spremembo tega odnosa. Več možnosti vidimo v zunanjih dejavnikih, ki vplivajo na spremembe na univerzah. Zahteve, ki so že prisotne in vplivajo na akademsko okolje ali pa še prihajajo, na primer odprta znanost, ravnanje z raziskovalnimi podatki, odprte učne vsebine, uspešnost študentov (ACRL Research Planning Review Committee, 2016), knjižnicam odpirajo pot v sodelovanje z univerzami.

Nekatere zahteve je UKM že zajela v svoji strategiji do leta 2020 (Univerzitetna knjižnica Maribor, 2015b). S prevzemanjem nalog na teh področjih bo pokazala, da je kompetentna, hkrati pa bo pridobila prepoznavnost. Zato bo vključevanje v izobraževalni proces mogoče takrat lažje oziroma sprejemljivejše za univerzo.

Zahvala

Za nesebično pomoč in koristne nasvete se iskreno zahvaljujem Jerneji Grašič, Brini Klemenčič in mag. Dunji Legat. Prav tako se zahvaljujem urednikoma za tehtne pripombe, ki so v mnogočem izboljšale ta prispevek. Odgovornost za napisano pa je samo moja.

Navedeni viri

Abrizah, A., Inuwa, S. in Afiqah-Izzati, N. (2016). Systematic literature review informing LIS professionals on embedding librarianship roles. *Journal of academic librarianship*, 42(6), 636–643. doi: 10.1016/j.acalib.2016.08.010

ACRL. (2000). *Information literacy competency standards for higher education*. Chicago: American Library Association. Pridobljeno 14. 4. 2018 s spletne strani: <http://hdl.handle.net/11213/7668>

ACRL. (2016). *Framework for information literacy for higher education*. Chicago: American Library Association. Pridobljeno 19. 3. 2018 s spletne strani: http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org/acrl/files/content/issues/infolit/Framework_ILHE.pdf

ACRL Research Planning Review Committee. (2016). 2016 top trends in academic libraries: a review of the trends and issues affecting academic libraries. *College and research libraries news*, 77(6), 274–281. doi: 10.5860/crln.77.6.9505

ALA. (2010). *Merila in kazalci informacijske pismenosti v visokem šolstvu*. Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije. Pridobljeno 19. 3. 2018 s spletne strani: http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/standards/infolit_slovenian.pdf

Ambrožič, M. (2012). Preobrazba visokošolskih knjižnic za učinkovito podporo spremenjenim matičnim okoljem. *Knjižnica*, 56(4), 57–93.

Ambrožič, M. (ur.). (2014). *E-izobraževanje: izzivi za visokošolske knjižnice*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 14. 3. 2018 s spletne strani: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-A3GPCNWT>

Ambrožič, M. (2015). Kakovost in vrednost knjižnice v očeh uporabnikov: študij uporabnikov Narodne in univerzitetne knjižnice. *Knjižnica*, 59(1–2), 95–125.

Aspelund, K. M. (2015, 2. november). Following restructuring, libraries report large savings. *The Harvard crimson*. Pridobljeno 12. 3. 2018 s spletne strani: <http://www.thecrimson.com/article/2015/11/2/fas-harvard-library-update/>

Barker-Mathews, S. in Costello, M. (2011). »If the library is the heart of the university, then information literacy is the brain«: promoting 'Information literacy week' at Salford University. *SCONUL Focus*, (52), 28–30.

Bartol, T. (2006). Knjižnica kot pedagoško raziskovalni laboratorij, informatika kot znanstvena disciplina. V K. Stopar in Z. Rabzelj (ur.), *Informacijska pismenost med teorijo in prakso – vloga visokošolskih in specialnih knjižnic* (str. 57–67). Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Blake, L., Ballance, D., Davies, K., Gaines, J. K., Mears, K., Shipman, P., ... Burchfield, V. (2016). Patron perception and utilization of an embedded librarian program. *Journal of the Medical Library Association*, 104(3), 226–230. doi: 10.3163/1536-5050.104.3.008

Blatchford, B., Borwick, C., Glen, S., Hall, B., Harding, A., Hilliar, M. A. in Oakley, S. (2016). Librarians supporting research in Wales: collaborative staff development and capacity building. *SCONUL Focus*, (67), 37–42.

Boh Podgornik, B., Bartol, T., Šorgo, A., Rodič, B. in Dolničar, D. (2017). STIP – slovenski test informacijske pismenosti študentov. *Knjižnica*, 61(3), 87–111.

Bowen, A. (2012). A LibGuides presence in a Blackboard environment. *Reference services review*, 40(3), 449–468. doi: 10.1108/00907321211254698

Čuš Babič, N. (2014). Razvoj izobraževanja skozi informacijske tehnologije na Univerzi v Mariboru in izzivi visokošolskih knjižnic. V M. Ambrožič (ur.), *E-izobraževanje: izzivi za visokošolske knjižnice* (str. 10–12). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 14. 4. 2018 s spletne strani: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-A3GPCNWT>

Daniel, D. (2016). Embedded library guides in learning management systems help students get started on research assignments. *Evidence based library and information practice*, 11(1), 76–78. doi: 10.18438/B8J32H

Dimec, J., Rožič, A., Leskošek B. L. in Majcenovič, D. (2014). Integracija spletne učilnice v poučevanje in informacijsko opismenjevanje na Medicinski fakulteti v Ljubljani. V M. Ambrožič (ur.), *E-izobraževanje: izzivi za visokošolske knjižnice* (str. 17–18). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 14. 5. 2018 s spletne strani: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-A3GPCNWT>

- Dobbs, A. W. in Sittler, R. (2016). *Integrating LibGuides into library websites*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Exner, N. (2014). Research information literacy: addressing original researchers' needs. *Journal of academic librarianship*, 40(5), 460–466. doi: 10.1016/j.acalib.2014.06.006
- Filo, B. (1975). Uvajanje študentov v uporabo knjižnice in informacijskih virov. *Obvestila Republiške matične službe*, (13), 2–27.
- Filo, B. (1984). Izobraževanje uporabnikov informacijskih sistemov. *Obvestila Republiške matične službe*, 15(1–2), 31–43.
- Filo, B. (1986, 30. januar). Informacijska pismenost: nekaj misli o mednarodnem posvetovanju na Humboldtovi univerzi v Berlinu. *Delo*, 28, 4–5.
- Filo, B. (1993). Informacijska pismenost. V B. Rajh (ur.), *Zbornik ob devetdesetletnici Univerzitetne knjižnice Maribor (1903–1993) in stoletnici rojstva Janka Glazerja (1893–1975)* (str. 23–37). Maribor: Univerzitetna knjižnica Maribor.
- Fullard, A. (2017). Using the ACRL framework for information literacy to foster teaching and learning partnerships. *South African journal of libraries and information science*, 82(2), 46–56. doi: 10.7553/82-2-1627
- German, E. (2017). LibGuides for instruction: a service design point of view from an academic library. *Reference and user services quarterly*, 56(3), 162–167. doi: 10.5860/rusq.56n3.162
- Godec, N. (2014). (V)mešana knjižnica. V M. Ambrožič (ur.), *E-izobraževanje: izzivi za visokošolske knjižnice* (str. 19). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 14. 5. 2018 s spletne strani: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-A3GPCNWT>
- Golenko, D., Vilar, P. in Stričević, I. (2017). Strateški dokumenti – okvir za oblikovanje kakovostnih programov informacijskega opismenjevanja študentov: študija primera na pravnih fakultetah v Republiki Hrvaški. V T. Bešter in D. Vovk (ur.), *Povezovanje. Sodelovanje. Skupnosti: zbornik referatov* (str. 23–47). Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Ince, S. (2018). Trends in academic libraries graduate student services: a case study. *Journal of academic librarianship*, 44(3), 426–429. doi: 10.1016/j.acalib.2018.02.012
- Informacijska pismenost v visokem šolstvu. (2011). *Knjižničarske novice*, 21(7), 26–27.
- Jackson, P. A. (2007). Integrating information literacy into blackboard: building campus partnerships for successful student learning. *Journal of academic librarianship*, 33(4), 454–461. doi: 10.1016/j.acalib.2007.03.010
- Jerše, A. (2012). *Ocenjevanje nivoja informacijske pismenosti študentov Univerze v Ljubljani po standardih Standardi za učenca 21. stoletja*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Južnič, P. (2006). Specialne in visokošolske knjižnice – nujnost povezovanja na področju informacijskega opismenjevanja. V K. Stopar in Z. Rabzelj (ur.), *Informacijska pismenost med teorijo in prakso – vloga visokošolskih in specialnih knjižnic* (str. 41–56). Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Legat, D. in Petrovič, P. (2014). *Leaving the safe harbor: repositioning the University of Maribor Library in the LMS – current situation in LMS*. Poster predstavljen na LIBER 43rd Annual conference. Pridobljeno 2. 3. 2018 s spletne strani: http://liber2014.lnb.lv/wp-content/uploads/sites/9/2014/04/18_Posters.pdf

- Majcenovič, D., Turk, N., Rožič, A. in Cafuta, V. (2014). LibGuides kot orodje za povečanje uporabnosti digitalnih virov knjižnice in informacijsko opismenjevanje uporabnikov. V M. Ambrožič (ur.), *E-izobraževanje: izzivi za visokošolske knjižnice* (str. 24–25). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 14. 4. 2018 s spletne strani: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-A3GPCNWT>
- Marinko, I., Marinko, J., Baužiene, Z., Kairiene, V., Knyviene, I., Perkumiene, D., ... Rees, A. (2016). *Usposabljanje predavateljev za pristop, osredotočen na študente*. Ljubljana: IBS, Mednarodna poslovna šola. Pridobljeno 14. 4. 2018 s spletne strani: http://www.ibs.si/docs/scl_raziskava.pdf
- Marovt, T. (2015). *Evalvacija razvoja informacijskih veščin uporabnikov Knjižnice Fakultete za strojništvo Univerze v Ljubljani*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Murphy, S. A. in Black, E. L. (2013). Embedding guides where students learn: do design choices and librarian behavior make a difference?. *Journal of academic librarianship*, 39(6), 528–534. doi: 10.1016/j.acalib.2013.06.007
- Oven, Z. (2011). *Vloga visokošolske knjižnice pri e-izobraževanju: primer knjižnice FE in FRI*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Petermanec, Z. (2008). *Model informacijskega opismenjevanja v slovenskem visokošolskem sistemu*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta. Pridobljeno 10. 3. 2018 s spletne strani: <https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?id=48295&lang=slv>
- Petrovič, M. (2017). Knjižnične aplikacije za učinkovitejše delo z informacijskimi viri. *UMniverzum*, (4), 26–27. Pridobljeno 4. 3. 2018 s spletne strani: <https://www.um.si/kakovost/Documents/UMniverzum-004-2017.pdf>
- Petrovič, M. in Legat, D. (2014). Univerzitetna knjižnica Maribor in e-izobraževanje: ali znamo?. V M. Ambrožič (ur.), *E-izobraževanje: izzivi za visokošolske knjižnice* (str. 22–23). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 14. 4. 2018 s spletne strani: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-A3GPCNWT>
- Rempel, H. (2008). Information literacy at the point of need – literature review workshops. V O. Kohl-Frey in B. Schmid-Ruhe (ur.), *Advanced users: information literacy and customized services* (str. 157–164). Konstanz: Bibliothek der Universität Konstanz. Pridobljeno 14. 4. 2018 s spletne strani: <http://www.ub.uni-konstanz.de/kops/volltexte/2008/5905/>
- Sapač, I. (2007). Breda Filo in njen prispevek k razvoju slovenskega knjižničarstva. *Knjižnica*, 51(3–4), 217–240.
- Shumaker, D. (2012). *The embedded librarian: innovative strategies for taking knowledge where it's needed*. Medford: Information Today.
- Spencer, A. J. in Eldredge, J. D. (2018). Roles for librarians in systematic reviews: a scoping review. *Journal of the Medical Library Association*, 106(1), 46–56. doi: 10.5195/jmla.2018.82
- Steinbuch, M. (2009). *Informacijska pismenost knjižničarjev in informacijsko opismenjevanje učencev v osnovni šoli*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Stopar, K., Kotar, M., Pejova, Z., Bartol, T. in Novljan, S. (2006). *Izhodišča za uveljavljanje informacijske pismenosti na univerzah v Sloveniji*. Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Stopar, K., Kotar, M. in Pejova, Z. (2008). *Izhodišča za uveljavljanje informacijske pismenosti na univerzah v Sloveniji*. *Knjižnica*, 52(4), 39–56.

Stopar, K. in Rabzelj, Z. (ur.). (2006). *Informacijska pismenost med teorijo in prakso: vloga visokošolskih in specialnih knjižnic*. Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Univerza na Primorskem. (2014). *Srednjeročna razvojna strategija Univerze na Primorskem 2014–2020*. Koper: Univerza na Primorskem. Pridobljeno 14. 4. 2018 s spletne strani: <https://www.famnit.upr.si/sl/resources/files/o-fakulteti/poslanstvo-in-vizija/upsrednjera-zvojnastat2014-2020.pdf>

Univerza v Ljubljani. (2006). *Strategija Univerze v Ljubljani 2006–2009*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Pridobljeno 14. 4. 2018 s spletne strani: <https://www.uni-lj.si/mma/strategija20062009/2013070911240553/>

Univerza v Ljubljani. (2012). *Strategija Univerze v Ljubljani 2012–2020*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Pridobljeno 14. 4. 2018 s spletne strani: <https://www.uni-lj.si/mma/strategija20122020/2013070911222281/>

Univerza v Mariboru. (2014). *Strategija razvoja Univerze v Mariboru 2013–2020*. Maribor: Univerza v Mariboru. Pridobljeno 19. 3. 2018 s spletne strani: https://www.um.si/univerza/predstavitev/Documents/StrategijaUM_slo.pdf

Univerzitetna knjižnica Maribor. (2010). *Projekt reorganizacije knjižnične informacijske dejavnosti na Univerzi v Mariboru*. [Interno gradivo]. Maribor: Univerzitetna knjižnica Maribor.

Univerzitetna knjižnica Maribor. (2015a). *Reorganizacija UKM*. [Interno gradivo]. Maribor: Univerzitetna knjižnica Maribor.

Univerzitetna knjižnica Maribor. (2015b). *Strategija razvoja Univerzitetne knjižnice Maribor v obdobju 2015–2020*. Maribor: Univerzitetna knjižnica Maribor.

Univerzitetna knjižnica Maribor. (2017). *Letno poročilo*. Maribor: Univerzitetna knjižnica Maribor.

Vilar, P., Južnič, P. in Bartol, T. (2012). Informationseeking behaviour of Slovenian researchers: implications for information services. *Grey journal*, 8(1), 43–53.

Zapisnik seje Stokovnega sveta za knjižničarstvo. (1990). *Obvestila Republiške matične službe*, (1–2), 44–50.

Miloš Petrovič

Univerzitetna knjižnica Maribor, Gospejna 10, 2000 Maribor
e-pošta: milos.petrovic@um.si